

منشور پیشرو سراسر حوزه

تحلیل پیام

صدسالگی حوزه علمیه قم

گفت‌وگوی تفصیلی هفته‌نامه افق حوزه با حجت‌الاسلام والمسلمین اصغر مددی

مسئول اداره ترویج فرهنگی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب در قم

ه ضمن تشکر از فرصتی که در اختیار ما قرار

دادید، به‌عنوان مدخل بحث، بفرمایید اهمیت و جایگاه این پیام تاریخی را در شرایط کنونی حوزه‌های علمیه چگونه ارزیابی می‌کنید؟

• اگر بخواهم تعبیری مختصر اما گویا درباره این

پیام ارائه دهم، باید بگویم امام شهید^{علیه السلام} افق بسیار بزرگی را پیش‌روی دغدغه‌مندان حوزه گشوده‌اند؛ تعریفی که ایشان از این نهاد ارائه داده‌اند، وظایفی که بر دوش آن گذاشته‌اند و توصیفی که از ماهیت اساسی این نهاد مقدس داشته‌اند، دریای عمیق و وسیعی را به روی طالبان علم و دغدغه‌مندان باز کرده است.

ایشان در این پیام اشاره می‌کنند که تعاریف رایج از حوزه علمیه بسیار کوتاه و نارساست؛ حوزه صرفاً یک مؤسسه «تدریس و تدرس» نیست. ایشان در پنج محور و بخش، واژه پرمعنای «حوزه علمیه» را تصویر کرده و پنج کارکرد اساسی، مهم و بنیادین را به‌عنوان حقیقت حوزه بیان می‌کنند. مخاطب اصلی این پیام، در درجه اول مسئولان و سیاست‌گذاران حوزه و در درجه دوم فضل‌روحانیت و طلاب جوان هستند تا بدانند چه افق بلندی برایشان ترسیم شده، چه مطالبه‌هایی باید از مسئولان داشته باشند و خودشان چگونه برای تحقق این اهداف نقش‌آفرینی کنند.

بخش اول: بستر تاریخی تأسیس حوزه؛ غلبه بر عسرت‌ها با دست قدرت الهی

• **امام شهید در مطلع پیام، به بستر تاریخی هجرت آیت‌الله‌العظمی حائری یزدی^{علیه السلام} به قم اشاره می‌کنند. این بازخوانی تاریخی چه پیامی برای امروز ما دارد؟**

• یکی از نکات مهم این بخش از پیام، توجه‌دادن ما به شرایط تاریخی و دشواری‌هایی است که حوزه علمیه قم در آن متولد شد. امام شهید نشان می‌دهند که شکل‌گیری این حوزه در شرایطی آرام و مساعد اتفاق نیفتاد؛ بلکه در میانه حوادث سهمگین و در دوره‌ای رخ داد که منطقه غرب آسیا تحت فشار قدرت‌های استعماری و دخالت بیگانگان قرار داشت و ملت‌های منطقه با آشتگی، سرکوب و ناامیدی مواجه بودند.

در آن روزگار، در عراق و شام و فلسطین، هرجا مقاومتی در برابر نقشه‌های استعماری شکل می‌گرفت، سرکوب می‌شد و حتی شماری از علمای بزرگ، از جمله میرزای نائینی، سیدابوالحسن اصفهانی و شیخ مهدی خالسی، دستگیر یا تبعید شدند. در ایران نیز پس از سرکوب مجاهدان گیلان و تبریز و مشهد، عناصر وابسته به قراردادهای استعماری در رأس امور قرار گرفتند و فضای عمومی جامعه به‌شدت تیره و ناامیدکننده بود. هم‌زمان، زمینه‌های انتقال تدریجی عوامل صهیونیستی به فلسطین و تسلیح آنان نیز فراهم می‌شد.

در چنین شرایطی، ظهور و شکل‌گیری حوزه علمیه قم را نمی‌توان صرفاً یک اتفاق تاریخی یا نتیجه مجموعه‌ای از عوامل طبیعی دانست. تعبیر بسیار مهم امام شهید^{علیه السلام} این است که «دست قدرت الهی، فقیهی بزرگ و پرهیزکار و مجرب را برانگیخت» تا با هجرت به قم، حوزه مندرس و تعطیل‌شده را دوباره جان ببخشد و نهالی تازه و مبارک را در آن شرایط دشوار غرس کند.

ل یکی از نکات مهم این بخش از پیام توجه‌دادن ما به شرایط تاریخی و دشواری‌هایی است که حوزه علمیه قم در آن متولد شد. امام شهید نشان می‌دهند که شکل‌گیری این حوزه در شرایطی آرام و مساعد اتفاق نیفتاد؛ بلکه در میانه حوادث سهمگین و در دوره‌ای رخ داد که منطقه غرب آسیا تحت فشار قدرت‌های استعماری و دخالت بیگانگان قرار داشت و ملت‌های منطقه با آشتگی، سرکوب و ناامیدی مواجه بودند.

به نظر من، این نکته برای امروز ما بسیار درس‌آموز است. بسیاری از تحولات بزرگ تاریخ در شرایطی رخ داده‌اند که در ظاهر، افق روشنی پیش روی انسان وجود نداشته است. حوزه علمیه قم نیز در زمانی شکل گرفت که نشانه‌های فراوانی از ضعف، فشار و شکست در جهان اسلام دیده می‌شد؛ اما با همت و تدبیر آیت‌الله‌العظمی حائری^{علیه السلام} و با عنایت الهی، همین حوزه به‌تدریج به کانونی اثرگذار در عرصه علم، فرهنگ، تبلیغ و سپس مبارزه با استبداد و استعمار تبدیل شد. این تجربه به ما می‌آموزد که نباید دشواری‌های زمانه را به‌معنای بن‌بست تلقی کرد. حوزه‌ای که در آن شرایط دشوار پایه‌گذاری شد، توانست در طول چنددهه چنان رشد کند که از درون آن شخصیت بزرگی مانند امام خمینی^{علیه السلام} برخیزد و همین حوزه، در ادامه، منشأ تحولاتی شود که نه‌تنها ایران، بلکه

جهان اسلام را تحت تأثیر قرار داد.

از این منظر، بازخوانی تاریخ تأسیس حوزه علمیه قم در پیام امام شهید، صرفاً یک گزارش تاریخی نیست؛ بلکه بیان یک سنت الهی و دعوت به امید، مجاهدت و حرکت در شرایط دشوار است. همان‌گونه که در آن روزگار، در دل یک «شب بی‌فروغ»، «ستاره قم» طلوع کرد، امروز نیز حوزه نباید در برابر دشواری‌ها و فشارهای زمانه احساس ناتوانی و بن‌بست کند؛ بلکه باید با شناخت ظرفیت‌های خود و با اتکا به خداوند، برای ایفای رسالت تاریخی خویش آماده باشد.

بخش دوم: مؤلفه‌های تحول‌آفرینی در سیره بنیان‌گذار حوزه علمیه قم
• **امام شهید^{علیه السلام} در تبیین شخصیت و حرکت علمی و مدیریتی آیت‌الله‌العظمی حاج‌شیخ عبدالکریم حائری^{علیه السلام}، چه ویژگی‌هایی را برجسته می‌کنند و این ویژگی‌ها چه درس‌هایی برای مدیران و کنشگران امروز حوزه دارد؟**

• امام شهید در توصیف شخصیت و حرکت آیت‌الله‌العظمی حاج شیخ عبدالکریم حائری، نکات مهمی را برجسته می‌کنند که اگر آنها را در کنار یکدیگر قرار دهیم، می‌توان مؤلفه‌های مهمی برای مدیریت و تحول‌آفرینی در حوزه از آن استخراج کرد. از جمله:

۱. **تأیید و توفیق الهی:** امام شهید، آیت‌الله حائری را شخصیتی «مؤید» معرفی می‌کنند و تأکید دارند که هنر بزرگ تشکیل حوزه علمیه، با همه ظرافت‌ها و تدبیرهایش، از چنین شخصیت مؤتیدی برمی‌آمد. این تعبیر نشان می‌دهد که در حرکت‌های بزرگ حوزوی، برخورداری از خودسازی، اخلاص و تقوا و در نتیجه، جلب توفیق و عنایت الهی، یک اصل اساسی است.

۲. **برخورداری از تجربه و کارآمدی عملی:** آیت‌الله حائری پیش از آمدن به قم، تجربه هشت‌ساله تشکیل و اداره حوزه‌ای پرونوق در اراک را پشت سر گذاشته بودند؛ بنابراین، تحول‌آفرینی صرفاً با ایده و سخن امکان‌پذیر نیست؛ بلکه مدیر و مصلح باید تجربه عملی و توانایی اداره مجموعه را نیز داشته باشد.

۳. **شاگردی و بهره‌گیری از تجربه بزرگان:** سال‌ها پیش از تأسیس حوزه قم، آیت‌الله حائری با میرزای شیرازی^{علیه السلام} در سامرا معاشرت نزدیک داشتند و از نزدیک تدابیر ایشان را در تشکیل و اداره حوزه مشاهده و تجربه کردند. این نکته برای امروز حوزه نیز درس‌آموز است؛ حرکت‌های بزرگ علمی و اجتماعی، نیازمند بهره‌گیری از تجربه بزرگان و شاگردی در محضر استوانه‌های علم و تقواست و خودمحوری و رشد خودروی افراد نمی‌تواند جایگزین این سنت شود.

۴. **درایت، شجاعت، انگیزه و امید:** امام شهید تصریح می‌کنند که «درایت و شجاعت و انگیزه